

Шевців Зоя Михайлівна
доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки початкової освіти,
Рівненський державний гуманітарний університет

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Проблема навчання дітей з особливими потребами набуває широкої актуальності сьогодні. Інтегрування таких дітей в заклади загальної середньої освіти - закономірний етап розвитку системи освіти, який пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до осіб з особливими потребами, з визнанням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостей в різних галузях життя, в тому числі й освіти. Суспільство зобов'язане дати можливість кожній дитині повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Таким чином суспільство надає можливість дітям з обмеженими можливостями життєдіяльності включитися в світний процес за місцем проживання, забезпечує їм інклюзивне навчання.

Поняття «діти з особливими освітніми потребами», широко охоплює всіх учнів, чий освітні проблеми виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно стосується дітей з особливостями психофізичного розвитку, обдарованих дітей та дітей із соціально вразливих груп (наприклад, вихованців дитячих будинків тощо). Загальноприйнятий термін «діти з особливими освітніми потребами» робить наголос на необхідності забезпечення додаткової підтримки в навчанні дітей, які мають певні особливості розвитку. Вочевидь, прийнятним є визначення, за яким до дітей з особливими потребами відносять дітей-інвалідів, дітей з незначними порушеннями здоров'я, соціальними проблемами та обдарованих дітей [3].

Комплексний підхід виступає методологічним принципом організації пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти, що забезпечує отримання компетентностей початкової школи та всебічного гармонійного розвитку особистості, їхню соціалізацію. Сутність комплексного підходу полягає в поєднанні програмних результатів галузей знань початкової школи з основними компонентами освітнього процесу: завдання, зміст, принципи, форми, методи.

Успішно реалізувати комплексний підхід визначаю такі принципи:

- усі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- заклади освіти мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів шляхом узгодження різних видів і темпів навчання;

- освітні заклади повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, вживаючи організаційні заходи, розробляючи стратегії викладання, використовуючи ресурси і партнерські зв'язки зі своїми громадянами;

- учні з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі;

- інклюзивні форми навчання – найефективніший засіб, який гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між учнями з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Інклюзивна освіта повинна базуватися на основних принципах гуманної педагогіки: *зрозуміти дитину, признати і прийняти її* [5].

Чітку організацію освітнього інклюзивного процесу забезпечують директор, його заступники, педагогічний колектив, педагогічна рада, команда фахівців і облаштовані ресурсні кімнати для проведення додаткових корекційних занять учням з особливими освітніми потребами. Учитель початкових класів повинен при цьому дотримуватися основних принципів корекційної роботи.

1. Принцип корекційно-розвиткової спрямованості освітнього процесу і процесу навчання.

2. Принцип системного підходу до навчання, виховання, розвитку і корекції.

3. Принцип зв'язку корекційного підходу з життя і практикою.

4. Принцип цілісного інклюзивного освітнього процесу [5].

Комплексний підхід зумовлює відбір певних організаційних форм і методів навчання в їхній єдності на основі врахування індивідуальних особливостей окремих дітей та порушень. Знання сильних і слабких сторін розвитку дітей дозволяє вихователю здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до їх

При цьому принципову увагу в закладі загальної середньої освіти має приділятися психолого-педагогічній і корекційно-реабілітаційній роботам, які є взаємообумовленими та взаємопов'язаними. Однак, комплексний вплив на здобувача освіти відбувається за такими напрямками:

1. Медичний (лікувально-відновлювальна робота).

2. Психологічний – створення комфортного клімату для спілкування.

3. Педагогічний – надання освітніх послуг.

Головною ланкою команди повинні бути батьки. Існують три головні моделі командної діяльності: мультидисциплінарна, інтердисциплінарна, трансдисциплінарна.

Мультидисциплінарна модель: дитина і сім'я знаходяться у центрі уваги, однак фахівці не контактують один з одним. Між членами команди немає взаємодії, дослідження і послуги їх ізольовані. Інтердисциплінарна модель: увага концентрується на дитині і сім'ї, проте фахівці більш пов'язані один з одним. Трансдисциплінарна модель : дитина і сім'я знаходяться у центрі уваги і між ними та фахівцями існує міцний взаємозв'язок. Також існує

змішаний підхід, при якому дитина розглядається комплексно, тобто всі досягнення та послуги повністю інтегровані.

Найбільш придатним для роботи з дітьми з особливими потребами є трансдисциплінарний підхід, в якому існує ефективний обмін інформацією серед членів команди, відчувається колективна відповідальність за загальні результати. Всі члени команди повинні активно співпрацювати при розробці індивідуального навчального плану роботи дитини. Вчителі інклюзивних класів повинні створити демократичну атмосферу і всіляко сприяти формуванню міцних дитячих колективів [3].

Розроблення індивідуального навчального плану - один із найважливіших інструментів у роботі з дитиною з особливими освітніми потребами. Це документ, що містить детальну інформацію про дитину і послуги, які вона має отримувати. Його розробляє команда педагогів, котрі працюють із дитиною, батьки та керівники школи, підписує директор та батьки. Відповідальність за реалізацію індивідуального навчального плану покладено на всіх членів команди, а відстежує виконання завдань, окреслених в плані, заступник директора. План складається на рік, при необхідності план корегуємо посеред року.

Окрім цього, вчитель початкової школи в інклюзивному класі має вирішувати наступні завдання: 1) на кожному уроці діти мають залучатися до змістовних видів діяльності; 2) навчання й викладання за своїм характером має бути позитивним; 3) у процесі навчальної діяльності учні мають постійно переживати ситуацію успіху; 4) учні мають дедалі більше регулювати власну навчальну діяльність та бути спроможними набувати нових знань, умінь і навичок, заповнюючи прогалини між наявними знаннями та поставленими навчальними цілями; 5) учням необхідно надавати наочні й зрозумілі приклади та рекомендації; 6) слід створювати умови для набуття учнями різноманітного досвіду, який підсилює навчальну діяльність, забезпечувати можливості для практики, спонукати до активного пізнання та надавати більше часу для відповіді; 7) навчальна діяльність має неперервний та динамічний характер, відбувається на різних рівнях та в різному темпі, а тому для неї необхідно створювати гнучкі умови; 8) процеси навчання й мислення піддаються модифікації; 9) крім академічної складової у навчанні також слід забезпечувати соціальний контекст; 10) навчання – це процес інтерпретації та конструювання нових знань; 11) учитель має встановлювати цілі й задачі, визначати очікувані результати та створювати умови для самостійного регулювання учнями власної навчальної діяльності [1; 2].

Підсумовуючи вище сказане, дійшли висновку, що в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти необхідно прагнути досягти у дитини самостійності, впевненості, мобільності. Для цього необхідно:

- формувати уміння і навички, необхідні для самостійного життя;

- вчити спілкуватися. Формувати «розумних емоцій», корекція недоліків емоційної сфери повинні розглядатися як одна з найважливіших задач виховання);

- досягти формування у дитини такого психологічного стану, коли вона сприймає своє порушення як одну зі своїх якостей, що виокремлюють її індивідуальність від інших, і не більше того.

Щоб досягти такого стану команді фахівців не можна надмірно опікуватися дитиною, проявляти жалість, знижувати вимоги, а для цього створити сприятливі умови для досягнення життєвих цілей:

- навчити спілкуватися;

- визначити життєві цінності;

- навчити досягати поставленої мети;

- навчити жити, не перебуваючи у залежності від здорових (по можливості);

- викоренити споживацьку психологію та замінити її умінням отримувати радість;

- навчити поважати бажання інших, їхні інтереси [4].

Таким чином, комплексний підхід до організації освітнього процесу учнів з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти полягає в організації такого середовища, яке б задовольнило освітні потреби всіх дітей; розробленні системи надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами; створенні позитивного клімату в шкільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Данієльс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до загальноосвітніх класів. Львів: Т-во «Надія», 2000. 255с.
2. Елен Р. Данієлс і Кей Стаффорд залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Україна, Львів, товариство «Надія», 2000. 256 с.
3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
4. Савчук Л. О., Колупаєва А. А. «Особлива» дитина в навчанні / За мат. наук.-мет. пос. «Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання». Рівне: РОШПО. 2010. 44с.
5. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ - 2000», 2019. 264 с.